

## **PROCES *DUE DILIGENCE* ELEMENTEM WERYFIKACJI FINANSOWO-PRAWNEJ PODMIOTU GOSPODARCZEGO**

**Jan Maciejewski**

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania  
01-447 Warszawa, ul. Newelska 6

Proceder prania brudnych pieniędzy, jak i finansowania terroryzmu, są niezwykle niebezpiecznymi zjawiskami w dzisiejszej rzeczywistości gospodarczej. Wpływają one bowiem destabilizująco na gospodarkę, a także tworzą niekorzystne zakłócenia w systemie podatkowym i walutowym. Dlatego też tak istotne jest stosowanie zaleceń organizacyjno-prawnych oraz metod oceny stopnia wiarygodności transakcji handlowych dla sektora bankowego przez Parlament Europejski jak i Radę Europy w zakresie weryfikacji finansowo-prawnej podmiotu gospodarczego.

Jedną z metod badania w tym zakresie jest analiza *due diligence* będąca eksploracją finansowego i prawnego aspektu działania podmiotów gospodarczych.

Poprzez praktyczny przykład wykorzystania procedur tej analizy przez jedną z instytucji finansowych działających na naszym rynku, zweryfikowano klienta/partnera biznesowego w aspekcie standardów KYC Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego oraz „40 Zaleceń” FATF, dokonując oceny stopnia jego wiarygodności poprzez przyjęte w tym względzie procedury formalne.

Pozwalają one wyrobić uzasadniony pogląd doradcy finansowemu w zakresie możliwości sprzedaży produktów i usług bankowych, minimalizując ryzyko utraty reputacji tej instytucji.

### 1. Wstęp

Postępująca globalizacja, dynamiczny rozwój międzynarodowego środowiska finansowego oraz nowe, coraz bardziej skomplikowane produkty finansowe sprzyjają powstawaniu wydajnych metod prania brudnych pieniędzy.

Swobodny transfer kapitału, jak i często brak czytelnego monitoringu w zakresie obrotu finansami w skali globalnej, sprzyjają dziś temu procederowi, co powoduje, że staje się on niezwykle niebezpiecznym zjawiskiem. Negatywnym skutkiem tego zjawiska jest również fakt degradacji zasad uczciwej konkurencji oraz standardów wolnego rynku.

Brudne pieniądze są także źródłem korupcji urzędników państwowych oraz pracowników administracji, co najdosadniej widać we Włoszech, gdzie mafie stały się tak wpływowe przez swoje pieniądze, że mają znaczny wpływ na gospodarkę oraz sytuację polityczną w państwie.

Wzmoczone i coraz bardziej wyrafinowane działania przestępców i ich wspólników, podejmowane celem zatajenia pochodzenia korzyści z przestępstwa, lub przeznaczenia pieniędzy pochodzących z legalnych lub nielegalnych źródeł na cele terrorystyczne, stanowią bardzo poważne zagrożenie dla reputacji, solidności, uczciwości i stabilności instytucji kredytowych i finansowych oraz dla zaufania do całego systemu finansowego (Dz. U. UE, nr L 309 z 26.10.2005 r., poz. 15).

Dlatego też poszukiwane są efektywne metody walki z tym procederem i to zarówno w sferze formalno prawnej, jak i organizacyjnej. Jedną z coraz częściej stosowanych w praktyce metod jest zastosowanie badania podmiotów gospodarczych za pomocą procedur procesu *due diligence*.

Badanie *due diligence* to także jeden z ważniejszych etapów procesów restrukturyzacyjnych spółek. To właśnie wtedy identyfikowane zostają potencjalne ryzyka związane z transakcją, których zabezpieczenie będzie elementem dalszych negocjacji. Pozwoli to na sprawdzenie, czy przedmiot transakcji nie jest obciążony prawnie, czy nie są wobec niego prowadzone jakieś postępowania obciążające jego wartość bądź reputację. Chodzi więc o to, aby inwestor miał pełną wiedzę o bieżącej kondycji nabywanego podmiotu, zarówno w sferze finansowej, jak prawnej.

W obecnych czasach analiza *due diligence* uchodzi za międzynarodowy standard, znany i stosowany w większości krajów świata, w skrajnie różnych warunkach gospodarczych. W polskiej rzeczywistości gospodarczej analizy typu *due diligence* zaistniały w pełni dopiero w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Nie oznacza jednak to, że badania *due diligence* wcześniej nie przeprowadzano.

Faktycznie stosowane były już w pierwszej połowie tej dekady, głównie w związku z procesami prywatyzacyjnymi. Nie były wprawdzie wówczas tak nazywane, lecz ich charakter oraz metoda odpowiadały duchowi *due diligence*. Obecnie inwestorzy zagraniczni, także w wypadku inwestycji branżowych (strategicznych) i finansowych zlecają przeprowadzenie audytu przed-inwestycyjnego jako badania zgodnego z procedurami *due diligence*.

Realizacja badania *due diligence* w praktyce obejmuje najważniejsze obszary działalności każdej jednostki gospodarczej, do których należy zaliczyć: finanse, system prawny podmiotu, system operacyjno-zarządczy, kulturę organizacji, a w niej – pracowników, a nawet stosunek przedsiębiorstwa do ochrony środowiska, wykazując potrzebę wykorzystania tego procesu przez bankowość korporacyjną dla identyfikacji i uwiarygodnienia klienta/partnera biznesowego banku przez pryzmat regulacji w walce z przestępczością finansową.

W realizacji procedur badania *due diligence* nieodzowne jest wykorzystanie współczesnych technologii teleinformatycznych (sieć internetu jako medium informacyjno-komunikacyjne i bazy danych – wywiadownie gospodarcze).

Współczesne platformy technologiczne oparte na wykorzystaniu możliwości, jakie daje Internet, pozwalają na pełną automatyzację badania oraz usprawnienie pracy osób zaangażowanych w procesie *due diligence*. Wykorzystywane są w tym względzie aplikacje dostępne przy użyciu przeglądarki internetowej, za pomocą, której autoryzowani użytkownicy mają dostęp do wybranego zbioru dokumentów.

Architektura takich platform pozwala dzielić dane z udziałowcami, doradcami, pracownikami firmy i potencjalnymi inwestorami w tym samym czasie, zapewniając bezpieczną transmisję danych i dużo bezpieczniejsze przechowywanie dokumentów w stosunku do fizycznego data room'u. Dzięki także nowoczesnej metodyce tworzenia raportów istnieje możliwość zarządzania uprawnieniami i śledzenia aktywności poszczególnych użytkowników, pozwalając tym samym na zorientowanie się, które dokumenty skupiają szczególną uwagę inwestorów.

## 2. Proceder prania brudnych pieniędzy i finansowania terroryzmu

Niezwykle istotną cechą współczesnego międzynarodowego środowiska finansowego jest stałe wzajemne oddziaływanie instytucji formalnych i nieformalnych, tworzących się w układach lokalnych, krajowych, regionalnych i globalnych. Ma to istotne znaczenie w dobie globalizacji i tworzenia w miarę ujednoczonego w zakresie organizacyjnym i formalno-prawnym środowiska finansów. Przykładem może być tworzone środowisko finansowe krajów Unii Europejskiej.

Współcześnie, postęp w technologiach dostępu do informacji i komunikacji międzynarodowej oraz globalizacja usług finansowych prowadzą do integracji krajowych rynków finansowych. Jednakże z perspektywy uczestników tych rynków ryzyko, jakie ponoszą, wynika z asymetrii informacji płynącej ze źródeł krajowych a dotyczących zmian kursów walutowych czy stóp procentowych, co stanowi odzwierciedlenie różnic w poziomie inflacji oraz polityce monetarnej.

To właśnie gospodarka, jej stan aktualny i perspektywy rozwoju przede wszystkim wpływają na zachowania rynków finansowych. Dlatego każdy bank czy też inna instytucja finansowa muszą stale analizować zmiany kierunku, w jakim podążają kursy walutowe i stopy procentowe, a także oceniać problemy gospodarcze, które na to wpływają, łącznie ze zmianami o charakterze politycznym (Wajszczuk, 2005, s. 176). Na tej podstawie podejmowane są bowiem decyzje handlowe. Wynika to z dynamiki rynków finansowych i ich silnego powiązania.

Współczesny rynek finansowy może być zatem postrzegany z perspektywy jego niezwykle istotnych funkcji, takich jak:

- inwestowania (*proprietary trading*)
- zarządzania ryzykiem (*hedging*)
- finansowania korporacyjnego i krajowego (*corporate and sovereign finance*).

Są to, jak wynika z praktyki życia gospodarczego, jedne z najważniejszych czynników sprawności systemu finansowego. Szeroko pojęte finanse międzynarodowe są dziś postrzegane bardziej jako źródła kreowania wartości aniżeli wyłącznie narzędzia o profilu operacyjnym, stwarzające warunki sprzyjające wymianie pieniądza, przepływom kapitału i rozliczeniom transakcyjnym.

W międzynarodowym środowisku finansowym, podobnie jak w całej gospodarce rynkowej, muszą nieustannie powstawać nowe instytucje finansowe i kreowane powinny być ich zasady funkcjonowania. Należy pamiętać, iż tworzenie się wyrafinowanych mechanizmów gospodarki rynkowej dokonywało się nie tylko poprzez świadome decyzje, lecz w całym procesie historycznej ewolucji, na ogół metodą prób i błędów.

Dynamika rozwoju współczesnego świata, jak i efekt globalizacji, w sferze technologicznej, połączony z polityczną ekspansją supermocarstw finansowych uwidacznia potrzeby kreowania coraz to nowszych możliwości pozyskania kapitału.

Podobnie jak gospodarka, finanse międzynarodowe oraz międzynarodowe środowisko finansowe znajdują się w procesie nieustannej ewolucji. Pieniądz, tak jak informacja i wiedza, przepływa obecnie swobodnie w skali światowej, tworząc nowe wyzwania dla gospodarki. Takie parametry świata współczesnego jak czas, przestrzeń, czy współczesne medium informacyjno-komunikacyjne, Internet, rozszerzają funkcjonalność rynków i tworzą nowe wyzwania.

W szerokim ujęciu – współczesne międzynarodowe środowisko finansowe to system narzędzi teoretycznych i prawnych oraz rozwiązań instytucjonalnych tworzących międzynarodowy ład monetarny, a także funkcjonowanie wzajemnie powiązanych rynków pieniężnych, walutowych i kapitałowych w skali krajowej i międzynarodowej. Elementem łączącym różnorodne krajowe i regionalne systemy finansowe oraz tworzące i wspierające je instytucje jest wymienialność pieniądza (Wajszczyk, 2005, s. 9).

Nowe generacje instrumentów i produktów finansowych rodzą zmiany sposobów zarządzania aktywami i ryzykiem, metod finansowania korporacyjnego oraz funkcjonowania rynków usług finansowych. Sprawia to, że przekształcają się tradycyjnie istniejące cechy i pojawiają się nowe formy funkcjonowania instytucji finansowych. Stopniowo zacierają się też granice między rynkami instrumentów finansowych, pieniężnym, kredytowym, kapitałowym czy walutowym.

Kategoryzując dzisiejszy rynek finansowy, należy uznać, iż jest to mocno zintegrowany światowy mechanizm, umożliwiający wolny przepływ kapitałów oraz towarzyszących im inwestycji. Niezwykle istotnym zapleczem rynków są krajowe i regionalne systemy finansowe. Umożliwiają one uczestnikom rynków wykorzystywanie różnorodnych instrumentów inwestycyjnych (*securities*), struktur organizacyjnych, a także nowoczesnych rozwiązań operacyjnych, transakcyjnych i regulacyjnych (Wajszczyk, 2005, s. 10).

Rynek finansowy stał się podstawowym miejscem pozyskiwania kapitałów przez międzynarodowe przedsiębiorstwa i korporacje, a także finansowania zapotrzebowania pożyczkowego na poziomie krajowym.

To właśnie spowodowało, że rynki finansowe zostały narażone na różnego typu niebezpieczeństwa, w tym również *prania brudnych pieniędzy*.

*Za proceder prania brudnych pieniędzy możemy uznać całokształt procesów, których celem jest wprowadzenie do obiegu finansowego pieniędzy pochodzących z nielegalnych źródeł.* Problem ten dotyka obecnie krajów całego świata i nasila się wraz z postępem społeczno-ekonomicznym.

Dochody z nielegalnych źródeł, aby mogły uczestniczyć w obrocie gospodarczym, nie mogą budzić żadnych wątpliwości, co do źródła swego pochodzenia. Zorganizowane grupy przestępcze wykorzystują coraz bardziej wyrafinowane techniki wprowadzania tego typu środków do legalnego obrotu, a głównym celem tych działań jest nadanie im cech legalności, mających ukryć główne źródło ich pochodzenia.

Proces prania brudnych pieniędzy może być postrzegany jako sekwencja kilku zachowań, obejmujących głównie zamaskowanie prawdziwego pochodzenia pieniądza oraz utworzenie dla nich innego, „legalnego” pochodzenia (Scott, 2006, s. I-3). Należy zauważyć, iż pozostawienie „brudnych” środków w pierwotnej postaci łączyłoby się z dużym ryzykiem udowodnienia działalności przestępczej.

Wymienione konsekwencje mają zatem istotne przełożenie na funkcjonowanie gospodarki poszczególnych krajów, jak i na funkcjonowanie sektora finansowego. Dlatego też zjawisko procedury prania brudnych pieniędzy ma tak negatywne znaczenie. Należałoby więc zdefiniować to pojęcie dla pełnego zrozumienia rozważanego problemu.

Jedną z najbardziej przejrzystych definicji procedury prania brudnych pieniędzy jest definicja opracowana przez Ośrodek Szkolenia Departamentu Skarbu USA, która stwierdza, że *„pranie pieniędzy to proces, przy pomocy, którego dochody przypuszczalnie uzyskane z działalności przestępczej są przekazywane, przekształcane, wymieniane albo też łączone i mieszane z legalnymi funduszami w celu ukrycia lub zatajenia prawdziwego charakteru źródła, ukierunkowania, przepływu lub własności tych dochodów”*.

Celem procesu prania pieniędzy jest więc nadanie pozorów legalności fundusom uzyskanym z działalności pozaprawnej lub działań z nią powiązanych. Jednakże definicja ta nie jest wystarczająca dla potrzeb legislacyjnych, w związku, z czym zachodzi konieczność sformułowania prawnych przepisów dotyczących tego problemu (Scott, 2006, s. 16).

Proceder prania brudnych pieniędzy jest obecnie pojęciem dosyć precyzyjnie określonym w obowiązujących przepisach prawnych. Jest to szczególnie istotne

wobec konieczności skutecznego ścigania tego typu przestępstw i jednoznacznego ich określania zgodnie z obowiązującymi normami.

Istotne są zatem w tym względzie źródła oraz metody i techniki tego proceduru w dzisiejszej rzeczywistości gospodarczej.

### 3. Źródła, metody i techniki prania brudnych pieniędzy

Jak wykazuje analiza literatury przedmiotu i praktyka gospodarcza, niezależne od siebie, nielegalne źródła pieniędzy kreują trzy rodzaje pieniądza:

- czyste – legalne dochody, których pochodzenie nie budzi żadnych wątpliwości i od których zapłacono podatek;
- szare – pochodzące z tzw. szarej strefy, czyli albo z prowadzenia działalności gospodarczej bez zezwolenia, albo bez płacenia podatków, składek itp.;
- brudne – pochodzące wprost z działalności przestępczej.

Proceder prania brudnych pieniędzy obejmuje na ogół drugi i trzeci rodzaj, z naciskiem na trzeci, gdzie przeważnie są to astronomiczne dochody, których nie można zaksięgować i zapłacić od nich podatku. Posiadacze szarych i brudnych pieniędzy mają zatem uzasadnione powody, by ukrywać ich istnienie lub podejmować próby legalizacji.

Zarówno w Polsce jak i na świecie, większość nielegalnych dochodów pochodzi najczęściej z przestępstw, które wynikają także wielu przeciwności życia społeczno-gospodarczego poszczególnych krajów.

Dynamiczny rozwój międzynarodowego środowiska finansowego, jak i coraz bardziej wyrafinowane, a zarazem skomplikowane strukturalnie produkty finansowe sprzyjają wynajdowaniu coraz to nowszych metod prania brudnych pieniędzy. Nowe metody mają na celu jak najlepsze „zakamuflowanie” źródeł pochodzenia nielegalnie zdobytych pieniędzy. Różnorodność technik prania pieniędzy jest bardzo znaczna i może występować w poniżej prezentowanych opcjach takich jak:

**Mieszanie.** Jedną z najpopularniejszych technik prania pieniędzy jest łączenie brudnych pieniędzy z dochodami legalnego podmiotu gospodarczego, zwane „mieszaniem”. Przedsiębiorstwo prowadzi działalność gospodarczą i nastawione jest na osiąganie zysków, dlatego dołączanie do ich dochodów brudnych pieniędzy, np. na ich rachunki bankowe, nie wzbudza podejrzeń, jakie stwarzać może, powiedzmy, zakup drogiego samochodu dokonany przez bezrobotnego.

**Smurfing.** Często wykorzystywaną techniką jest tzw. smurfing, polegający na wykorzystywaniu dużej liczby drobnych pośredników (nazywanych smerfami - smurfami), którzy nabywają czek bankowy i inne papiery wartościowe na okaziciela na wartość poniżej granicy obligującej do identyfikacji albo też dokonują licznych i wielokrotnych transakcji w wielu różnych instytucjach. Smerfy wykorzystuje się także do zamiany banknotów pochodzących z przestępczego proceduru, które zwy-

kle są w niskich nominałach, na wysokie nominały. Wykorzystywać można w tej technice np. kantory czy kasyna gier, gdzie gotówka jest wymieniana na żetony, a następnie na banknoty o najwyższych nominałach lub czekci (Scott, 2006, s. I-9).

**Kredyt dla siebie.** Mechanizm tego procederu polega na zaciągnięciu dwóch kredytów. Jednego legalnego z banku, drugiego fikcyjnego od powiązanej (najlepiej zagranicznej) spółki. Kredyt legalny spłacany jest wraz odsetkami z nielegalnych środków pochodzących oficjalnie z drugiego kredytu. Dzięki temu przestępcy zyskują legalnie zdobyte środki i zadłużenie wobec samych siebie (jako fikcyjnej firmy).

**Transferpricing.** Do prania pieniędzy wykorzystuje się transakcje w handlu międzynarodowym. Najpowszechniejsza technika określana jest jako transferpricing. Wykorzystuje się w niej powiązane ze sobą podmioty gospodarcze, które dokonują nadfakturowywania lub niedofakturowywania eksportu czy importu. Dla przykładu, transferu nielegalnie zdobytych środków można dokonać, zawierając kontrakt na import towarów z zagranicy ze znacznie zawyżoną ceną.

**Transakcje puste** – tego typu transakcje związane są z fałszowaniem faktur dotyczących całkowicie fikcyjnych operacji handlowych.

Bardzo często tym kontekście pojawia się zatem problem międzynarodowego prania pieniędzy. Największym problemem jest tu brak danych odnośnie wcześniejszych transakcji, bądź pełnego obrazu przebiegu fazy maskowania prania brudnych pieniędzy. Na poziomie Unii Europejskiej walka z praniem brudnych pieniędzy jest wpisana w ramy tworzenia przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. W sferze międzynarodowej trwają także próby wynegocjowania nowych porozumień z oazami podatkowymi, jednakże państwa będące oazami podatkowymi boją się inwigilacji swoich systemów finansowych przez inne kraje.

Wśród najważniejszych światowych dokumentów regulujących kwestie związane z praniem brudnych pieniędzy są Zalecenia Grupy Specjalnej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF) z 1990 r. Na bazie tych zaleceń powstała Dyrektywa Rady Wspólnot Europejskich „z 10 czerwca 1991 r. w sprawie ochrony systemu finansowego przed wykorzystaniem go do celów prania pieniędzy” a następnie została zmodyfikowana poprzez obowiązującą, zaktualizowaną Dyrektywę 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 roku – „w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu”.

W odpowiedzi na cytowaną dyrektywę, Polska opracowała ustawę „...o przeciwdziałaniu wprowadzania do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł..”. Ustawa ta została uchwalona w dniu 16 listopada 2000 r. (Dz. U. nr 116, poz. 1216). Do jej realizacji powołano Generalnego Inspektora Informacji Finansowej w randze Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Finansów oraz utworzono w tym resorcie Departament Informacji Finansowej, za pomocą którego Generalny Inspektor wykonuje swoje zadania. Jest

to obecnie główna jednostka w zakresie walki z praniem brudnych pieniędzy. Zbiera ona między innymi dane od tzw. instytucji obowiązkowych, czyli takich, które obowiązkowo muszą przekazywać wybrane informacje finansowe, ale także i innych związanych z szeroko rozumianą działalnością finansową.

Należą do nich banki i skok-i, instytucje finansowe, takie jak domy maklerskie, fundusze inwestycyjne, towarzystwa ubezpieczeniowe i przedsiębiorstwa, zawody prawnicze, biegli rewidenci i doradcy podatkowi, organizacje non-profit, pośrednicy wartości majątkowych i Poczta Polska, a także i jednostki współpracujące, będące organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz państwowe jednostki organizacyjne, Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Bankowego i Najwyższa Izba Kontroli.

Ustawa ta była wielokrotnie modyfikowana celem dopasowania do ustawodawstwa europejskiego, a ściślej – do wyżej cytowanej Dyrektywy 2005/60/WE. W dniu 9 lipca 2009 roku Prezydent Rzeczypospolitej Polski podpisał ustawę z dnia 25 czerwca 2009 roku o zmianie ustawy „o przeciwdziałaniu wprowadzania do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu oraz zmianie niektórych ustaw”<sup>1</sup>.

Polskie prawo po raz pierwszy definiuje proceder prania brudnych pieniędzy w Zarządzeniu nr 16/92 Prezesa NBP. Zarządzenie to w §1 określało pranie pieniędzy jako sytuację, która zachodzi wówczas, gdy ujawnione okoliczności wskazują, że lokowane w banku środki pieniężne lub inne wartości majątkowe pochodzą z przestępstwa lub uczestnictwa w jego popełnianiu albo, że ich pochodzenie, stan lub przeznaczenie mają zostać ukryte z przyczyn mających związek z przestępstwem. Dokument ten zidentyfikował i zdefiniował pranie pieniędzy, wprowadził także obowiązek rejestracji danych, co było przyczyną wielu kontrowersji<sup>2</sup>. Natomiast pierwszą próbą kryminalizacji prania pieniędzy był art. 5 ustawy z dnia 12 października 1994 roku o ochronie obrotu gospodarczego oraz o zmianie niektórych przepisów prawa karnego.

Obecnie jednak przyjmuje się, iż przez pranie brudnych pieniędzy rozumieć należy „przestępstwo określone w odrębnych przepisach”. Chodzi przede wszystkim o art. 299 kodeksu karnego, w którym ustawodawca stwierdza, iż ten, „kto środki płatnicze, papiery wartościowe lub inne wartości dewizowe, prawa majątkowe albo mienie ruchome lub nieruchome, pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, przyjmuje, przekazuje lub wywozi za granicę, pomaga do przenoszenia ich własności lub posiadania albo podejmuje inne czynności, które mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępczego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przepadku, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat”<sup>3</sup>.

---

<sup>1</sup> <http://www.mf.gov.pl/dokument.php?const=7&dzial=211&id=179741&typ=news>

<sup>2</sup> Krzewski M., Michalak S., *Proceder prania brudnych pieniędzy...*, s. 16.

<sup>3</sup> Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny, Dz. U. 1997, nr 88, poz. 553, art. 299 §1.



#### 4. Międzynarodowe regulacje formalno-prawne w przeciwdziałaniu przestępczości finansowej. Wykorzystanie procesu *due diligence*

Atak terrorystyczny na World Trade Center w Stanach Zjednoczonych Ameryki w dniu 11 września 2001 roku przeszedł do historii jako dzień zagrożenia dla współczesnej cywilizacji i stanowił znaczący zwrot w badaniach nad procederem prania brudnych pieniędzy i finansowania terroryzmu. Od tamtego czasu włożono wiele wysiłku w zwiększenie odpowiedzialności w zakresie zwalczania tego typu procederu w Unii Europejskiej i poza jej obszarem. Przyjęto w tym względzie różne instrumenty prawne i rozpoczęto wiele działań organizacyjno - prewencyjnych. Tempo prac uległo jednak spowolnieniu w ostatnich dwóch latach, kiedy to można było zaobserwować mniejszą dynamikę pojawiania się nowych koncepcji w dziedzinie zwalczania finansowania terroryzmu.

Nadal jednak, jak wykazuje dzisiejsza codzienność, konieczne jest podejmowanie wysiłków zmierzających do zapobiegania finansowaniu terroryzmu oraz kontrolowania sposobu korzystania przez osoby podejrzane o terroryzm z ich własnych środków finansowych. W UE istnieje już prawodawstwo, poruszające ową kwestię. Pojawia się natomiast coraz większa potrzeba związana z koniecznością wyposażenia państw członkowskich w narzędzia pozwalające zapobiegać finansowaniu terroryzmu i zwalczać to zjawisko.

Koordinator UE ds. Zwalczania Terroryzmu, a także współpracująca z nim ściśle prezydencja i Komisja, zwracają się do Rady o przyjęcie tak zmienionej strategii, która uwzględni prace prowadzone przez Grupę Specjalną ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (*FATF – Financial Action Task Force on Money Laundering*).

W okresie realizacji obecnej strategii przyjęto wiele instrumentów prawnych, dzięki którym dokonano transpozycji do prawodawstwa UE wydanych i poprawionych przez FATF 40 zaleceń i 9 zaleceń specjalnych, dotyczących finansowania terroryzmu. FATF jako organizacja nieustannie dąży do doskonalenia tych zaleceń i pracuje nad ustaleniem wspólnego sposobu stosowania się do nich. Należy podkreślić, iż realizacja owych zaleceń przez członków FATF podlega regularnej ocenie organizacji, gdyż proceder prania brudnych pieniędzy niewątpliwie wpływa niekorzystnie na stabilność i wiarygodność sektora bankowego krajów UE i nie tylko, stanowiąc zagrożenie dla jednolitego rynku.

Należy również zauważyć, iż takie wartości UE jak swoboda przepływu kapitału, czy świadczenia usług finansowych mogą stać się doskonałą okazją do prób zatajenia źródła nielegalnych środków finansowych.

Wychodząc naprzeciw owym problemom już w 1991 r. (dokładnie 10 czerwca) została przyjęta dyrektywa Rady 91/308/EWG „w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania brudnych pieniędzy”. Dyrektywa wymagała od Państw Członkowskich UE wprowadzenia zakazu prania pieniędzy i

zobowiązania sektora finansowego, obejmującego instytucje kredytowe i szeroką gamę innych instytucji finansowych do tak istotnych działań jak (Scott, 2006):

- 1) identyfikacja swoich klientów
- 2) prowadzenie odpowiednich rejestrów
- 3) ustanowienie wewnętrznych procedur szkolenia personelu i zabezpieczeń w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz
- 4) zgłaszanie właściwym organom wszelkich przypadków, w których zachodzi podejrzenie prania pieniędzy.

Ryzyko prania brudnych pieniędzy i finansowania terroryzmu nie jest w każdym przypadku takie same. Zgodnie z podejściem opartym na ryzyku, wprowadzono do prawodawstwa wspólnotowego zasadę, zgodnie z którą w stosownych przypadkach dozwolone jest stosowanie uproszczonych zasad identyfikacji klienta (*reduced due diligence*).

Państwa Członkowskie, UE, w ramach swych kompetencji, mają więc zobowiązać instytucje i osoby objęte omawianą dyrektywą do stosowania procedur należytej staranności wobec klienta, nie tylko wobec wszystkich nowych klientów, ale także we właściwym czasie wobec aktualnych klientów, w oparciu o ocenę ryzyka.

Dyrektywa ta określa również, kiedy mają zastosowanie uproszczone zasady należytej staranności wobec klienta, tj. *reduced due diligence*. Wymienione wyżej zasady nie będą miały zastosowania wobec instytucji, które same stosują ową dyrektywę względem swoich klientów i jednocześnie będą podlegały nadzorowi pod względem zgodności z tymi wymogami.

Analiza poszczególnych artykułów omawianej dyrektywy, jak i poszczególnych zaleceń FATF, pokazuje wyraźnie jak mocno skorelowana jest polityka UE z FATF w kwestii zwalczania prania brudnych pieniędzy i finansowania terroryzmu. Dynamizm implementacji zaleceń FATF może zatem znacząco zwiększyć efektywność środków prewencyjnych i zapobiec skutecznie obu procederom.

Przeprowadzając badania sektora finansowego na bardzo szeroką skalę w 1999 r. Komitet Bazylejski zidentyfikował sporo uchybień w procesie *on-boardingu* (rozpoczynania relacji biznesowych) klienta, jak i w samym prawie finansowo-handlowym poszczególnych państw, nawet tych wysoko rozwiniętych.

W konsekwencji powołano do życia specjalną jednostkę, tzw. „*Working Group on Cross-border Banking*”, która miała za cel prześwietlenie sektora finansowo-bankowego w celu identyfikacji wszelkich uchybień prawnych, które mogłyby potencjalnie posłużyć praniu brudnych pieniędzy lub zataić finansowanie terroryzmu. Jednostka ta miała też za zadanie zmodyfikowanie istniejących procedur programu KYC (*Know your client – poznaj swojego klienta*) oraz sformułowanie nowych, możliwych do wdrożenia we wszystkich krajach (Basel Committee..., 2001, s. 6).

Wyniki prac tej jednostki specjalnej zostały opublikowane w styczniu 2001 roku. Komitet Bazylejski podzielił się wynikami tychże prac, jak również przedstawił zbiór zasad tworzących standardy KYC, które winny być jak najszybciej zaim-

plementowane przez banki i przez nadzory finansowe poszczególnych państw. Komitet zaznacza, iż każdy kraj winien zastosować postanowienia Komitetu dostosowując je do bieżącego systemu prawnego oraz sytuacji gospodarczej (Basel Committee..., 2001, s. 7).

Dlatego też pełna i rzetelna analiza *due diligence* wydaje się być kluczem do sprostania owym wymaganiom. Wcześniejsze lata pokazały, iż banki i inne instytucje finansowe, nie stosując analizy *due diligence* względem swoich klientów, stały się obiektem wyjątkowo podatnym na wszelkiego rodzaju ryzyka.

Opracowane standardy KYC są ściśle związane z walką z procederem prania brudnych pieniędzy, co jest, rzecz jasna, domeną FATF. Komitet zaznacza wyraźnie, iż nie jest jego intencją duplikowanie zagadnień zawartych w zaleceniach, wydanych przez FATF. Wdrażanie tych procedur wydaje się być zagadnieniem krytycznym w walce z procederem prania brudnych pieniędzy i w dbaniu o bezpieczeństwo, stabilność i reputację sektora bankowego.

Standardy te winny być postrzegane jako element krytyczny efektywnego zarządzania ryzykiem w banku. Należy zaznaczyć, iż *Working Group on Cross-border banking* pozostaje w ścisłej współpracy z FATF aż do dnia dzisiejszego.

Analizując elementy tych standardów można powiedzieć, że jako pierwszy, niezwykle ważny standard KYC wymaga od banków i instytucji finansowych opracowania i wdrożenia jasnych zasad i procedur akceptacji klienta, włączając wszystkie możliwe formy prawne. W przygotowaniu owych procedur powinny być brane pod uwagę następujące czynniki wpływające na zmianę ryzyka, a więc takie jak:

- 1) historia działalności klienta
- 2) profil jego działalności i obszary w jakie jest zaangażowany
- 3) kraj w którym jest zarejestrowany
- 4) inne aspekty, zdefiniowane lokalnie.

Kolejnym elementem kluczowym standardów KYC jest identyfikacja klienta. Komitet Bazylejski definiuje klienta w następujący sposób:

- osoba fizyczna bądź prawna, na rzecz której bank prowadzi rachunek/konto
- beneficjenci transakcji przeprowadzonej z bankiem poprzez pośredników
- każdy inny podmiot, który poprzez jakąkolwiek transakcję finansową może wpłynąć na wzrost ryzyka utraty reputacji.

Kolejne elementy standardów KYC stanowią o weryfikacji klienta. Instytucja finansowa, jaką jest bank, powinna je ustanowić/stworzyć i powiązać ściśle z procedurami zgodnymi z programem KYC, względem identyfikacji klienta. Do tego czasu nie powinna, więc przedsięwziąć żadnych relacji biznesowych zanim klient nie zostanie w pełni zweryfikowany.

### 5. Praktyczny aspekt procesu DUE DILIGENCE jako analizy służącej wszechstronnej weryfikacji finansowo-prawnej podmiotu

W praktyce, istotę badania z wykorzystaniem metodyki *due diligence* należy rozpocząć od merytorycznego ujęcia terminologii związanej z tym procesem. Rozważania na temat badania *due diligence* w praktyce najczęściej realizowane są jak wyżej wykazano przez pryzmat standardów KYC (*Know your client*).

Niniejszy przykład zastosowania tej metodyki w stosunku do weryfikacji podmiotu gospodarczego traktuje o badaniu zgodnym z procedurą *due diligence* w dużo szerszym kontekście. Zwrócono w nim bowiem uwagę nie tylko na aspekty proceduralne, ale także na wymiar formalno-prawny oraz zaprezentowano metodykę badania, która odwoływać się będzie głównie do standardów KYC, Komitetu Bazylejskiego, ale także i do zaleceń FATF.

Jak wynika z analizy literatury przedmiotu, termin *diligence* oznacza „gorliwość, pracowitość, staranność”. *Due diligence* jest kolei interpretowane jako „przeprowadzenie (badania, procesu, postępowania) z należytą starannością” (Fołtyn, 2005, s. 26), mające na celu dostarczenie informacji niezbędnych do przeprowadzenia transakcji oraz w przypadku fuzji, integracji aktywów łączących się podmiotów. Sam proces *due diligence* określa się często mianem audytu przedinwestycyjnego. Termin ten związany jest bezpośrednio z przeznaczeniem i okolicznościami, w jakich analiza jest przeprowadzana.

We współczesnych realiach gospodarki samo badanie *due diligence* jest identyfikowane bezpośrednio z transakcjami fuzji i przejęć przedsiębiorstw, głównie, dlatego, że analiza ta po raz pierwszy była wykorzystywana właśnie na ich użytek, a później też najczęściej do nich stosowana (Fołtyn, 2005, s. 26). Można uznać, iż merytoryczny zakres analizy *due diligence* jest nieograniczony. Zależy głównie od potrzeb stron zainteresowanych oraz od warunków/otoczenia, w jakim ma miejsce.

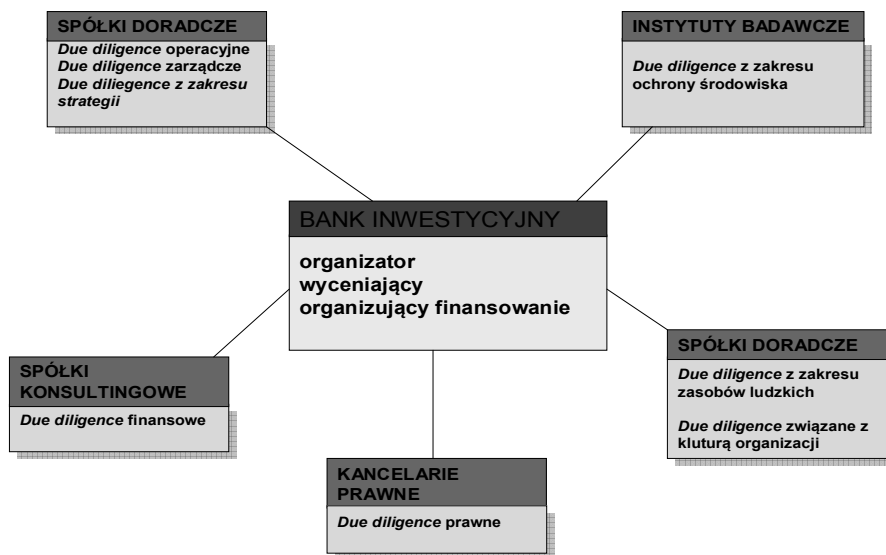
Techniki tej analizy są także wykorzystywane w różnego typu transakcjach - procesach prywatyzacyjnych, inwestycjach dokonywanych przez inwestorów strategicznych (branżowych) lub finansowych, różnego typu aliansach, większych transakcjach gospodarczych (Spedding, 2004, s. 53). Podmioty, zaangażowane w tego typu transakcje, zainteresowane są przeprowadzeniem badania *due diligence* w celu uzyskania informacji związanych z wartością oraz ryzykiem towarzyszącym danej transakcji.

*Due diligence* jest specyficzną analizą, począwszy od tego, że mając ramy ogólne, nie jest procedurą standaryzowaną. Prawie zawsze zakres badania, a zwłaszcza jego szczegółowość, ustalana jest między stroną zlecającą badanie a stroną je wykonującą. Dlatego istnieje duża zależność między sposobem przeprowadzania analizy *due diligence*, a specyfiką i wyzwaniami związanymi z daną transakcją.

Tak wysoce zaawansowane technicznie badanie winno być przeprowadzone przez wyspecjalizowaną kadrę, która będzie w stanie realizować krok po kroku przyjęte założenia z zachowaniem definicyjnej „należytej staranności”.

Ze względu na kompleksowość badania oczywiste jest, iż zakres *due diligence* przekracza możliwości jednego podmiotu. Ogólnoświatową normą jest, iż za każdy odrębny obszar analizy (finansowy, prawny, kulturowy) odpowiedzialne są niezależne od siebie wykwalifikowane podmioty.

Rysunek 1. Uczestnicy badania *due diligence*



Źródło: opracowanie własne na podstawie Fołtyn (2005, s.35).

W strukturze podmiotów zaangażowanych w badanie *due diligence* specyficzną rolę odgrywa bank inwestycyjny, który jest koordynatorem całego procesu. Zaangażowanie banku nie jest przypadkowe, ponieważ jego zadania wykraczają poza zakres zorganizowania i koordynowania analizy *due diligence*. Bank, wykorzystując wnioski z niej płynące, dokonuje wyceny podmiotu oraz – na życzenie strony przejmującej – organizuje finansowanie transakcji. Ze względu na szeroki zakres obowiązków, o wyborze banku inwestycyjnego decyduje doświadczenie oraz zaufanie, jakim jest obdarzony. Na ogół o wyborze banku decyduje fakt, iż jedna ze stron już wcześniej współpracowała z danym bankiem.

Rzadko się zdarza, aby, na przykład, transakcja konsolidacyjna była pierwszym kontaktem między podmiotami (Fołtyn, 2005, s. 35). Bank inwestycyjny, będący koordynatorem badania *due diligence*, w pierwszej kolejności nawiązuje współpracę z podmiotami, które przeprowadzą analizę w określonym obszarze działalności przedsiębiorstwa. Następnie bank oraz strony transakcji konsolidacyjnej podpisują z nimi stosowne umowy, m. in. umowę o zachowaniu poufności. Warto zauważyć, że jednostki dokonujące badania *due diligence* nie kontaktują się ze sobą,

nie wymieniają opinii ani spostrzeżeń. Pośrednikiem pomiędzy stronami transakcji, a podmiotami dokonującymi analizy jest właśnie wybrany bank. Raporty z przeprowadzonego badania przekazywane są jego przedstawicielom i to bank, jako jedyna ze stron, posiada całość dokumentacji ze wszystkimi raportami.

Na podstawie wniosków z *due diligence*, specjaliści z banku inwestycyjnego dokonują wyceny podmiotu, podając stronie przejmującej jego wartość, oraz tzw. widełki cenowe.

W celu przeprowadzenia badania zgodnego z procedurami *due diligence* finansowego angażuje się spółki konsultingowe, świadczące usługi audytu sprawozdań finansowych. Specyfika tej części badania decyduje o ich wyborze, gdyż świadczą one usługi najbardziej zbliżone do analizy *due diligence* w jej ujęciu finansowym.

Do zbadania sprawozdań spółki potrzebni są specjaliści z odpowiednimi kwalifikacjami, głównie biegli rewidenci, chociaż w praktyce bywa, że ich obecność nie jest konieczna, zwłaszcza, jeśli sprawozdania te zostały już wcześniej przez nich przebadane (Fołtyn, 2005, s. 36).

Do przeprowadzenia pełnego zakresu analizy *due diligence* w aspekcie prawnym angażowane są często kancelarie prawne. Ich zadaniem jest zbadanie systemu prawnego w analizowanej jednostce, głównie z punktu widzenia ryzyka transakcji, mającego źródło w tym obszarze działalności przedsiębiorstwa. Zdarzają się przypadki przeprowadzania *due diligence* prawnego przez spółki konsultingowe, a dokładniej ich działy prawne. Proces badania musi być wówczas bardzo przejrzysty, z jasnym określeniem reguł, jakich powinni przestrzegać przedstawiciele obu działów – audytowego oraz prawnego.

Jak wynika z przedstawionych powyżej założeń, specyfika badania *due diligence* wkracza w wiele różnych obszarów regulacji cywilno-prawnych. Niemożliwym jest więc wskazanie jednego aktu prawnego, który byłby w pełni odpowiedzialny za poruszaną problematykę.

Przedstawione poniżej badanie podmiotu gospodarczego jest ściśle związane z analizą *due diligence* w ujęciu standardów KYC, zaś praktyczny algorytm tej metodyki oparto na zaprezentowanych wcześniej aktach prawnych i rekomendacjach.

Każda instytucja finansowa - bank zarejestrowany w danym państwie, które jest członkiem FATF (aktualna lista członków FATF dostępna jest pod adresem internetowym <http://www.fatf-gafi.org>) podlega nadzorowi finansowemu, który działa według zaleceń, rezolucji i ustaleń naszkicowanych wcześniej. Stwarza to istotne przesłanki do weryfikacji formalno-prawnej podstaw jego funkcjonowania.

Omawiane jako przykład wybrane aspekty badania zgodnego z procedurami *due diligence* są aktualnie realizowane w jednym z największych banków na świecie i ściśle skorelowane z zaleceniami FATF oraz standardami KYC, a także z cytowanymi wcześniej dyrektywami UE.

Badanie to zostanie dokonane na podstawie wybranej spółki i przeprowadzone według procedur stosowanych w analizowanej instytucji finansowej.

Jak wiadomo z praktyki, bank, jak i każda instytucja finansowa, wchodzi w relacje biznesowe z różnego rodzaju podmiotami. Definiując w tym wypadku klienta, nie będziemy ograniczać się do odbiorcy usług/produktów, lecz będziemy traktować klienta w dużo szerszym kontekście. Dlatego też omawiany bank stosuje owe zalecenia względem „partnerów biznesowych” będących jednocześnie klientami.

Przedstawiona metodologia badania *due diligence* i użyte procedury mają zastosowanie tylko i wyłącznie do osób prawnych, mimo iż standardy KYC dotyczą również klientów/partnerów indywidualnych.

Zaznaczyć należy, co jest bardzo istotne, iż badanie z wykorzystaniem metodyki *due diligence* przeprowadzane jest na multimedialnej, interaktywnej platformie z wykorzystaniem najnowszej technologii teleinformatycznej. Owa platforma jest ściśle skorelowana z aktualnymi wymaganiami i stale udoskonalana. Stanowi ona jednocześnie interaktywną, niezależną bazę danych o klientach i jest jednym z modułów systemu „podstawowego” funkcjonowania przedmiotowego banku.

Wychodząc naprzeciw wcześniej cytowanej dyrektywie 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r., jak i zaleceniom FATF, bank zmuszony był do skategoryzowania swoich klientów/partnerów i stworzenia nowych procesów. Owe procesy musiały objąć badaniem *due diligence* istniejących już klientów, jak również nowych, a także i potencjalnych (przypomnijmy w tym miejscu, że Komitet Bazylejski zaleca przeprowadzanie analizy *due diligence* nie tylko dla nowych klientów/partnerów biznesowych).

W powyższym kontekście ważnym elementem staje się poddanie owej analizie istniejących już klientów/partnerów, a zarazem aktualizacja informacji uzyskanych w czasie *on-boardingu*.

Dlatego też, zgodnie z owymi zaleceniami, w omawianym banku analiza *due diligence* obejmuje trzy podstawowe procesy:

(1) *New Client Take On (NCTO)* – proces definiowany jako przyjęcie na pokład, „*on-boarding*”, nowego klienta. Należy podkreślić, iż ów klient zgłasza zapotrzebowanie na produkty kredytowe – *lending products*, jak również na system kont *cashpoolingowych*. Ważnym elementem analizy przedwstępnej jest kraj, w którym owe produkty będą rozliczane (Rys. 2). W tym wypadku jest to Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii (UK) oraz Republika Francuska (France).

(2) *Periodic Review (PR)* – celem tego procesu jest zaktualizowanie dotychczas zgromadzonych danych na temat klienta oraz sprawdzenie, czy klient nie podlega sankcjom, bądź nie toczy się przeciw niemu postępowanie sądowe w sprawie, która mogłaby narazić bank na ryzyko utraty reputacji. PR proces winien być przeprowadzany raz w roku dla klientów o podwyższonym ryzyku (*increased risk*).

(3) *Event Driver Review (EDR)* – jest to proces przeprowadzany na istniejących już klientach, celem procesu jest bieżąca modyfikacja danych i dodanie nowych produktów/usług bankowych.

## Rysunek 2. Platforma KYC, karta podstawowych informacji na temat klienta

Review Overview

podstawowe informacje na temat klienta

<p>Client Profile</p> <p>Client's legal name CADBURY FRANCE SAS</p> <p>Country France</p> <p>City Paris</p> <p>Street 1 143 boulevard Romain Rolland</p> <p>Street 2</p> <p>Is the client's principal place of business different from the identified one No</p> <p>Is the client a branch of a head office? No</p> <p>Is the client a subsidiary of another legal entity? Yes</p> <p>1.5.1 Who is the ultimate parent? CADBURY PLC</p> <p>1.5.2 In which country is the ultimate parent registered? United Kingdom</p> <p>1.5.3 What is the percentage ownership? 100.0</p> <p>What is the date of the client's registration / incorporation? 29 Nov 1999</p> <p>What is the client's tax ID or other corporate registration code? 428 111 843</p>		<p>Nature Of Client Business</p> <p>Client's principal business</p> <p>Wholesale Food</p> <p>Manufacturing Other Food Products</p> <p>Client engaged in following business</p> <p>None</p> <p>Client has a presence (or engages in business with companies or governments) in one or more of the countries</p> <p>Is the client a Shell Company? No</p> <p>Is the client a bank operating under an Off-Shore Banking License? No</p> <p>Is the client a Shell Bank? No</p>	
<p>Client Structure</p> <p>What is the entity type of the client? Private Company</p>		<p>Use of Products and Services</p> <p>Products and Services that are expected to be provided to the client</p> <p>Accounts and Deposits</p> <p>Cash and Liquidity management</p> <p>Accounts and Deposits</p> <p>Lending products</p> <p>Lending products</p> <p>Cash and Liquidity management</p> <p>In which country (or countries) will settlement occur?</p> <p>France</p> <p>France</p> <p>United Kingdom</p> <p>United Kingdom</p>	

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji proceduralnej analizowanego banku

Przedmiotem przeprowadzonej analizy będzie proces *New Client Take On*. Proces ten jest nadrzędny i stanowi punkt odniesienia do dwóch pozostałych procesów. Dotyczy, bowiem nowych klientów i z punktu widzenia „biznesu” jest najważniejszy. Proces ten ma określone ramy czasowe i badanie *due diligence* zostanie przeprowadzane przez odpowiedni Departament Regionalny.

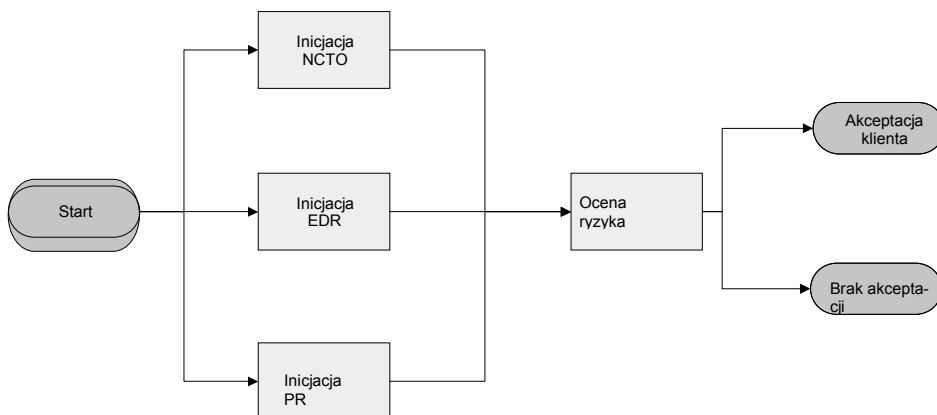
Badanie *Due Diligence (Regional Due Diligence Management)* nie może być dłuższe w tym względzie niż 5 dni roboczych. Niekiedy bardzo trudno sprostać takim ramom czasowym, zwłaszcza, gdy klient jest zarejestrowany w kraju o bardzo



niskim poziomie informatyzacji, co wiąże się z długim okresem oczekiwania na niezbędną dokumentację.

Nakreślone wcześniej zasady KYC, czy zalecenia FATF względem identyfikacji, czy weryfikacji klienta, nie traktują o źródłach informacji, które winny być użyte do wyżej wymienionych celów. Nakazują one jednakże zachowanie *należytej staranności*, która winna przejawiać się pełną świadomością o wiarygodności informacji uzyskanej na temat klienta.

Rysunek 3. Cykl życia klienta w ujęciu procesowym



Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji proceduralnej analizowanego banku

Dlatego też przykładowy bank, podzielił źródła informacji na:

- **pierwszorzędne (tzw. Primary Sources)** – gdzie dane są niezależnie zweryfikowane przez prawników, wywiadownie gospodarcze, czy inne wyspecjalizowane jednostki, a nawet strony rządowe „gov” (bank ma własną listę źródeł uznawanych za Primary Sources)
- **drugorzędne (tzw. Secondary Sources)** – gdzie klient może samemu ingerować w zawarte informacje.

Ważność źródeł informacji ma tu ogromne znaczenie i należy pamiętać, iż każdy ze standardów KYC winien być zaspokojony poprzez *Primary Sources*, tak, aby zasady „należytej staranności” były zachowane. Bank dopuszcza użycie drugorzędnego źródła celem potwierdzenia informacji uzyskanej z źródła pierwszorzędnego. Natomiast nie dopuszcza sytuacji, w której informacja jest tylko i wyłącznie pochodzenia drugorzędnego.

Zamieszczony wcześniej ekran platformy KYC, tj. Rys. 2, ukazuje podstawowe dane na temat klienta CADBURY FRANCE SAS.

Jest to spółka akcyjna - *Société par actions simplifiée* - zarejestrowana we Francji, w Paryżu. *Relationship banker*, tj. bankier/osoba w banku odpowiedzialna za relacje z owym klientem, wypełnił formularz dotyczący podstawowych informacji na temat klienta, tzw. *Initiation Form – IF*, oraz produktów, w jakie klient zostanie w banku wyposażony. Pośród zamieszczonych danych można odnaleźć również informację na temat struktury własnościowej spółki. *Ultimate Parent* – spółka matka, to notowana na giełdzie spółka – CADBURY PLC, udział procentowy pokazuje natomiast, iż udziały klienta są w 100% kontrolowane właśnie przez CADBURY PLC. Przedmiotem analizy *due diligence* będzie potwierdzenie wszystkich informacji dostarczonych przez *relationship banker* poprzez informacje dostępne w *Primary Sources*.

Oprócz krajowych izb handlowych czy rejestrów spółek, za Primary Source uznawane są niektóre wywiadownie gospodarcze. Najbardziej powszechne to Dun & Bradstreet ([www.dnb.com](http://www.dnb.com)), Lexis-Nexis ([www.lexisnexis.com](http://www.lexisnexis.com)), jak i bardziej „europejskie”, tj. dotyczące spółek zarejestrowanych na terenie UE, ICC Juniper ([www.iccjuniper.co.uk](http://www.iccjuniper.co.uk)) czy OneSource ([www.onesource.com](http://www.onesource.com)).

Pierwszym etapem analizy jest *identyfikacja i weryfikacja klienta*. W odniesieniu do omówionych wymagań, należy nadmienić, iż ów wymóg był pierwszym elementem składowym czterdziestu Zaleceń FATF oraz Dyrektywy 2005/60/WE, a także standardów KYC.

*Identyfikacja* klienta – według zaleceń FATF, oraz naszkicowana w procedurach KYC, jest równoznaczna z ustaleniem, kim jest klient – nazwa, adres, adres operacyjny oraz data rejestracji. *Weryfikacja* klienta polega natomiast na potwierdzeniu informacji uzyskanych w czasie identyfikacji na podstawie innego dokumentu niż przeprowadzona identyfikacja.

W praktyce bankowej identyfikacja klienta odbywa się poprzez takie dokumenty jak akt założycielski, czy rezolucje zarządu potwierdzone notarialnie. W tego typu dokumentach znajdziemy najczęściej adres rejestracyjny, pełną nazwę klienta i formę prawną. Powinien być numer identyfikacyjny, w zależności od kraju rejestracji może być to również numer identyfikacji podatkowej.

Natomiast dokumentem weryfikującym może być wyciąg z izby handlowej, który winien potwierdzić nam adres, nazwę i formę prawną klienta, jak również numer rejestracyjny.

Wewnętrzna dokumentacja banku, a także deklaracje, czy inne dokumenty otrzymane bezpośrednio od klienta, lecz niepotwierdzone notarialnie, nie mogą służyć celom identyfikacji/weryfikacji klienta. Tabela nr 1 prezentuje dokumenty niezbędne do identyfikacji/weryfikacji klienta w zależności od typu podmiotu.

Należy zwrócić uwagę, iż w przypadku nie zarejestrowanego jeszcze podmiotu, dokumenty nie muszą być certyfikowane notarialnie. Jednym z warunków rejestracji jest rachunek bankowy, dlatego też dopuszcza się możliwość założenia konta

dla tworzącego się podmiotu. Konto jednakże zostaje zablokowane, aż do momentu zakończenia procesu *due diligence*.

**Tabela 1. Dokumenty do identyfikacji/weryfikacji klienta**

Typ podmiotu	Źródło informacji
Fundusz	Prospekt
Zarządca Funduszu/Fund Manager	Umowa typu „Investment Management Agreement” Umowa trustu
SPV (Special Purpose Vehicle) – spółka specjalnego przeznaczenia	Akt założycielski/status Prospekt Memorandum
*Jeszcze nie zarejestrowany podmiot	Dokumenty rejestracyjne
Każdy inny podmiot	Akt założycielski/status
Bank Korespondencyjny	Licencja
Inna instytucja finansowa	
Bank	
Kantor	Licencja
Instytucja transnarodowa	
Instytucja charytatywna	
Trust	Prospekt Umowa trustu identyfikująca “Trustee” i beneficjentów trustu

*Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji analizowanego banku*

Przykładem identyfikacji klienta CADBURY FRANCE SAS będzie ekstrakt uzyskany z cyfrowej bazy danych Francuskiej Izby Handlowej ([www.infogreffe.fr](http://www.infogreffe.fr)), która uznawana jest przez bank jako pierwszorzędne źródło informacji. Zawiera sprawdzone i notarialnie certyfikowane informacje oraz wewnętrzną dokumentację korporacyjną.

INFOGREFFE publikuje certyfikowane ekstrakty on-line z podstawowymi informacjami na temat klienta. Uznając owe źródło za *Primary Sources*, bank dopełnia należytej staranności i spełnia pierwsze zalecenia FATF. Zaprezentowany na Rys. 5 wyciąg jest już opisany przez analityka i w takiej formie winien być dołączony do platformy KYC.

Celem weryfikacji informacji na temat klienta CADBURY FRANCE SAS, uzyskanych w pierwszym kroku analizy, uzyskany będzie dokument wewnętrzny spółki, notarialnie certyfikowany. Dokument ten jest również możliwy do uzyskania z portalu INFOGREFFE. Bardzo ważną informacją uzyskaną z tego dokumentu jest fakt, iż udziały spółki CADBURY FRANCE SAS, są w całości kontrolowane przez spółkę CADBURY SCHWEPPEES FRANCE SAS (Rys. 6).

## Rysunek 4. Identyfikacja klienta poprzez cyfrową bazę danych Francuskiej Izby Handlowej - INFOGREFFE

The screenshot shows the website interface for infogreffe.fr. At the top, there is a search bar with the text "RECHERCHE PAR : NOM OU SIREN | DIRIGEANT | LISTE D'ENTREPRISES". Below this, there are navigation links: "Abonné | Mon compte | Documents Commandés | Se déconnecter". The main content area is titled "FICHE ENTREPRISE" and displays the following information:

- Nazwa klienta:** CADBURY FRANCE
- adres klienta:** 428 111 843 R.C.S. PARIS
- IDENTITE:**
  - Siège social:** 143 BOULEVARD ROMAIN ROLLAND, 75685 PARIS CEDEX 14
  - Activité (code NAF):** 4636Z
  - Forme juridique:** CETTE SOCIETE EST UNE SAS UNIPERSONNELLE
  - Immatriculée le:** 29/11/1999
- Chiffres clés au 31/12/2008:** Comptes annuels non déposés
- Chiffres clés antérieurs:** 5 actes déposés au Greffe + Annonces publiées au Bodacc

Additional elements include a sidebar with "INFORMATIONS SUR LES ENTREPRISES" and "INFORMATIONS & ACTIVITÉS JUDICIAIRES", and a top navigation bar with "ga poc...", "Dostosuj łączka", "Windows Media", and "Windows".

Źródło:

<http://www.infogreffe.fr/infogreffe/getFicheEntreprise.do?&type=0&chrono=14998&codeStatut=B&greffe=7501&millesime=06>

Informacje dostarczone przez *relationship banker* zostały zweryfikowane przy użyciu dostępnych *Primary Sources*. Nazwa, adres, data rejestracji, jak również numer rejestracyjny, zostały poprawnie wprowadzone do platformy KYC. Jednakże sam proces identyfikacji nie dobiegł jeszcze do końca.

Kolejnym, niezmiernie ważnym etapem, jest zidentyfikowanie „rzeczywistego beneficjenta”. Również w tym miejscu należy odwołać się do cytowanych wcześniej 40 Zaleceń FATF, jak i Dyrektywy 2005/60/WE, które jasno nakazują identyfikację *Ultimate Beneficial Owner* (rzeczywisty beneficjent).

Analityk, realizujący proces *due diligence*, powinien poprawnie zidentyfikować końcowego beneficjenta, który kontroluje pośrednio, bądź bezpośrednio, co najmniej 25% udziałów klienta. Identyfikacja polega na przedstawieniu pełnej struktury, potwierdzonej przez informacje uzyskane z *Primary Sources*, z pełnym udziałem procentowym. UBO (*Ultimate Beneficial Owner*) winien być osobą prywatną – *natural person*. Jeśli w strukturze nie występuje beneficjent, który kontroluje co najmniej 25% udziałów klienta, należy zidentyfikować dwóch największych beneficjentów.



przez *relationship banker*, który opiekuje się bezpośrednio klientem. Tabela poniżej przedstawia dokumenty niezbędne do identyfikacji rzeczywistego beneficjenta.

**Tabela 2. Wykaz dokumentów do identyfikacji rzeczywistego beneficjenta**

Typ podmiotu	Źródło informacji
Każdy podmiot	Wyciąg z rejestru handlowego Memorandum & Akt Założycielski Audytowany raport roczny

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji proceduralnej analizowanego banku

Jeżeli proces identyfikacji rzeczywistego beneficjenta nie doprowadził analityka do spółki notowanej na giełdzie, bądź regulowanej przez zaaprobowanego przez bank regulatora, nie mogą zostać zastosowane zasady *reduced due diligence* (tzn. uproszczone *due diligence*, które nie wymaga identyfikowania/weryfikowania dyrektorów klienta ani weryfikacji rzeczywistego beneficjenta). Procedura ta jest szczegółowo opisana w dokumentach Dyrektywy 2005/60/WE. Bank zakłada, iż skoro spółka jest notowana na giełdzie, bądź regulowana przez zaaprobowanego regulatora, to na pewno dogłębna analiza *due diligence* została już dokonana, przez giełdę, bądź przez regulatora. W związku z tym, tego rodzaju klient/partner stanowi dużo mniejsze potencjalne ryzyko utraty reputacji dla banku.

Jeżeli proces identyfikacji został zakończony i struktura własnościowa nie kończy się na zaaprobowanej giełdzie, czy na liście spółek objętych regulacją, analityk winien następnie zweryfikować końcowego beneficjenta. Tabela 3 prezentuje odpowiednie dokumenty, niezbędne do weryfikacji rzeczywistego beneficjenta, którym winna być osoba prywatna/fizyczna.

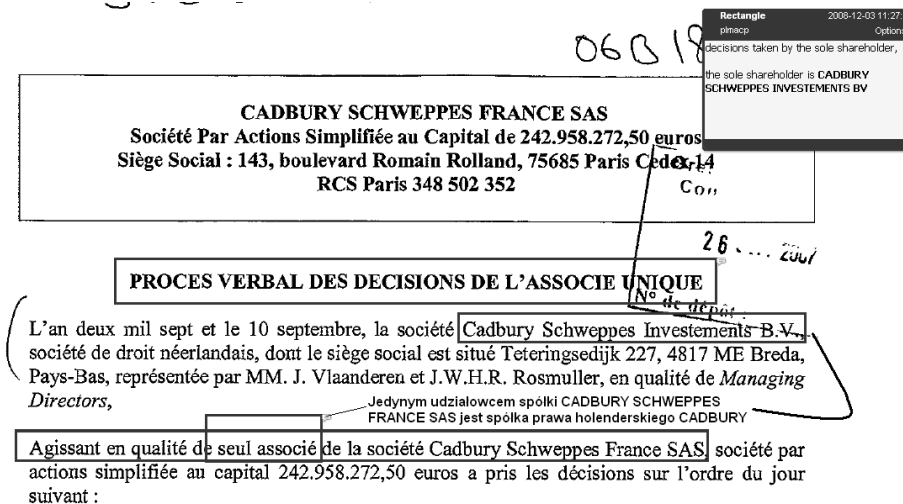
**Tabela 3. Wykaz dokumentów do weryfikacji rzeczywistego beneficjenta**

Typ podmiotu	Źródło informacji
Każdy podmiot	Kopia paszportu, bądź dowodu osobistego, która winna zawierać zdjęcie i czytelny podpis. Oczywiście ważnego.  Rachunek za telefon stacjonarny, gaz, prąd, wodę, nie starszy niż 3 miesiące i zawierający adres dostarczenia usług (nie jest akceptowalny rachunek za telefon komórkowy)

Źródło: opracowanie własne.

Dotychczasowa analiza struktury własności spółki CADBURY FRANCE SAS potwierdziła informację uzyskaną z *Primary Source*, iż udziały CADBURY FRANCE SAS są w 100% kontrolowane przez CADBURY SCHWEPPESES FRANCE SAS. Francuska forma prawna SAS wskazuje, iż jest to również spółka akcyjna. Biorąc pod uwagę ową informację, należy badać dalszą strukturę również przy użyciu źródła INFOGREFFE.

**Rysunek 7. Decyzja jedynego udziałowca spółki CADBURY SCHWEPPEES FRANCE SAS**



Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.infogreffe.fr](http://www.infogreffe.fr)

Przedstawiony wyżej dokument, otrzymany z INFOGREFFE jest poświadczoną notarialnie, „decyzją jedynego udziałowca” spółki CADBURY SCHWEPPEES FRANCE SAS. Dokument dotyczy dymisji jednego z dyrektorów zarządzających, jest również doskonałym źródłem do weryfikacji informacji na temat bezpośredniej spółki matki klienta. Informacje zawarte w przytoczonym dokumencie to: adres, nr rejestracyjny, wielkość kapitału zakładowego oraz jedyny udziałowiec. Dokument ten wskazuje, iż jedynym udziałowcem spółki CADBURY SCHWEPPEES FRANCE SAS jest spółka prawa holenderskiego CADBURY SCHWEPPEES INVESTMENTS BV, zarejestrowana w Bredzie.

Celem identyfikacji owej spółki, zarejestrowanej w Holandii, a co za tym idzie, także dalszej struktury własnościowej klienta, należy zasięgnąć informacji w Holenderskiej Izbie Przemysłowo Handlowej – *Kamer van Koophandel*. Owe źródło, również jest traktowane przez bank jako *Primary Source*, tak więc uzyskane informacje dopełniają wymagania należytej staranności.

Zaprezentowane informacje podane są w języku flamandzkim. Powszechnie jest, iż informacje zawarte w krajowych izbach handlowych są podawane w języku rodzimym. Pierwsza sekcja zaprezentowanego dokumentu dotyczy nazwy spółki – *CADBURY SCHWEPPEES INVESTMENTS BV*, daty rejestracji – *21/12/1981*, jak również wielkości kapitału zakładowego: *1 800 000 000 euro*. W następnej sekcji zapisane są informacje na temat fuzji, jaka miała miejsce w 2006 roku ze spółką *MAYNARDS CONFECTIONERY BV*. Natomiast informacje zawarte w ostatniej części ekstraktu dotyczą bezpośrednio udziałowców spółki. Zapis *Enig aandeelhouder* oznacza jedynego udziałowca, w tym wypadku spółkę zarejestrowaną w Wiel-

kiej Brytanii w Uxbridge, o nazwie *CADBURY SCHWEPPE'S OVERSEAS LTD.* Podany jest również numer rejestracyjny owej spółki w rejestrze handlowym Zjednoczonego Królestwa (*Companies House*) – 62539.

### Rysunek 8. Wyciąg z Holenderskiej Izby Przemysłowo-Handlowej - KVK

Naam	Cadbury Schweppes Investments B.V.	
Statutaire zetel	Amsterdam	
Akte van oprichting	21-12-1981	
Akte laatste statutenwijziging	: 05-05-2008	
Maatschappelijk kapitaal	: EUR 1.800.000.000,00	
Geplaatst kapitaal	: EUR 1.014.705.107,10	
Gestort kapitaal	: EUR 1.014.705.107,10	
Er zijn verschillende soorten aandelen	: Raadpleeg het handelsregisterdossier	
Fusie/splitsing	: Op 29 december 2006 fusieakte verleden	
	Verkrijgende rechtspersoon:	
	Cadbury Schweppes Investments B.V.	33166446
	Verdwijvende rechtspersonen:	
	Maynards Confectionery B.V.	33297681

-----		
Onderneming:		
Handelsna (a)m(en)	: Cadbury Schweppes Investments B.V.	
Adres	: Teteringsedijk 227, 4817ME Breda	
Correspondentieadres	: Postbus 5791, 4801ED Breda	
Telefoonnummer	: 076-5724500	
Faxnummer	: 076-5724500	
Datum vestiging	: 07-05-2008	
Bedrijfsomschrijving		
Werkzame personen		
-----		
Enig aandeelhouder:		

Naam	Cadbury Schweppes Overseas Limited
Adres	Cadbury House Sanderson Rd, Uxbridge, Middlesex UB8 1DH, Verenigd Koninkrijk
Ingeschreven in	Registrar of Companies, Companies House te Cardiff, Verenigd Koninkrijk onder nummer: 62539
Enig aandeelhouder sedert	: 19-12-2006

**Jedynym udziałowcem spółki jest CADBURY SCHWEPPE'S OVERSEAS LTD, spółka zarejestrowana w Uxbridge, Wlk Brytania**

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.kvk.nl](http://www.kvk.nl)

Analityk *due diligence* winien dalej identyfikować strukturę własności klienta. Kolejnym źródłem będzie renomowana wywiadownia gospodarcza z bardzo rozwiniętą interaktywną bazą danych on-line – *ICC Juniper*. Jest to jedno z droższych źródeł informacji, jednakże uzyskane dane są bardzo aktualne i wyjątkowo szczegółowe. *ICC Juniper* znajduje się na liście źródeł *Primary Sources* banku.

Dokument przedstawiony na Rys. 9 prezentuje podstawowe informacje na temat spółki *CADBURY SCHWEPPE'S OVERSEAS LTD.* Nr rejestracyjny, nadany w rejestrze handlowym Zjednoczonego Królestwa koresponduje z numerem podanym przez *ICC Juniper* (prawy górny róg). Pośród zaprezentowanych informacji możemy wyróżnić: adres rejestracyjny, nazwę i datę założenia. Raport z *ICC Juniper* jest bardzo obszerny, zawiera również dane stricte finansowe oraz pełną historię zmian statutu. Informacja na temat struktury własności znajduje się w jednej z ostatnich sekcji dokumentu.

Zaprezentowany dalej wyciąg (Rys. 10), wskazuje, iż jedynym udziałowcem jest spółka *VANTAS INTERNATIONAL LIMITED*. Ów jedyny udziałowiec jest również zarejestrowany w Wielkiej Brytanii, w Uxbridge.

Kolejnym krokiem w identyfikacji rzeczywistego beneficjenta, będzie również raport z *ICC Juniper*, jako źródła obdarzonego największym zaufaniem przez Senior Management departamentu *Due Diligence* omawianego banku.



Rysunek 9. Wyciąg on-line dla spółki CADBURY SCHWEPPE OVERSEAS LTD z wywiadowni ICC Juniper

<b>CADBURY SCHWEPPE OVERSEAS LIMITED</b>		Reg Num 00062539
<b>Statutory Information</b>		Rectangle 2008-12-08 16:04:04 plmaccp an indirect parent of the client p.2 for shareholders
<b>Previous Name(s):</b>	None	nr rejestracyjny z Companies House
<b>Registered Office:</b>	CADBURY HOUSE SANDERSON ROAD, UXBRIDGE, MIDDLESEX UB8 1DH	<b>Date of Incorporation:</b> 13/06/1899 <b>Latest Annual Return:</b> 24/08/2008 <b>Date Accounts Lodged:</b> 15/05/2008 <b>Latest Filed Accounts Date:</b> 31/12/2007 <b>Date of Analysed Accounts:</b> 31/12/2007 <b>Accounts Reference Date:</b> 31/12 <b>Issued Capital (N/A):</b> -
<b>Company is:</b>	Large Private Limited with share capital English/Welsh companies incorporated under part 1 of the Companies Act	

Data założenia, adres rejestracyjny, koniec roku rozliczeniowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.iccjuniper.co.uk](http://www.iccjuniper.co.uk)

Rysunek 10. Sekcja dot. udziałowców wyciągu z ICC Juniper dla spółki CADBURY SCHWEPPE OVERSEAS LTD

<b>SHAREHOLDERS</b>				
Shareholder Name & Address	Class of Shares	Number of Shares	Issued Capital (N/A)	Shareholding Number
<b>VANTAS INTERNATIONAL LIMITED</b> Cadbury House, Sanderson Road, Uxbridge, Middlesex, UB8 1DH	ORDINARY	23,485,007	23,485,007	1

Jedynym udziałowcem jest spółka VANTAS INTERNATIONAL LIMITED, również zarejestrowana w Uxbridge, Wlk Brytania

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.iccjuniper.co.uk](http://www.iccjuniper.co.uk)

Rysunek 11. Sekcja dot. udziałowców wyciągu z ICC Juniper dla spółki VAN-TAS INTERNATIONAL LTD

SHARE CAPITAL STRUCTURE				
Class of Shares	Par Value (pence)	Number of Issued Shares	Capital (£)	
ORDINARY	100	333,246,568	333,246,568	
<b>Total Issued Capital</b>			<b>333,246,568</b>	
SHAREHOLDERS				
Shareholder Name & Address	Class of Shares	Number of Issued Shares	Capital (£)	Shareholding Number
CADBURY HOLDINGS LIMITED	ORDINARY	333,246,568	333,246,568	1

the sole shareholder

Jedynym udziałowcem jest spółka CADBURY HOLDINGS LTD

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.iccjuniper.co.uk](http://www.iccjuniper.co.uk)

Sekcja *shareholders* (udziałowcy) wskazuje, iż 100% udziałów spółki *VAN-TAS INTERNATIONAL LIMITED* jest kontrolowane przez *CADBURY HOLDINGS LIMITED*. Jednakże, według informacji dostarczonych przez *relationship banker*, struktura własności winna skończyć się na spółce notowanej na giełdzie, tj. *CADBURY PLC*.

Jednym z najbardziej znanych narzędzi *due diligence*, dostępnych w Internecie, jest znana wywiadownia gospodarcza *Dun&Bradstreet*. Raporty z *D&B* oprócz danych na temat struktury własności zawierają aktualny standing finansowy, ocenę ryzyka kredytowego, szczegółowe informacje o dyrektorach, jak również ryzyko związane z obszarem gospodarczym, na którym funkcjonuje badana spółka.

Przewagą *D&B* nad innymi tego typu narzędziami, jest fakt, iż obejmuje swoim zasięgiem raje podatkowe. Niekiedy bardzo ciężko jest uzyskać informacje np. o funduszach zarejestrowanych na Kajmanach, bądź Antylach Holenderskich, w takim właśnie przypadku najlepiej zaczerpnąć informacji z *D&B*. Jednakże jest to relatywnie drogie źródło informacji (w porównaniu z konkurencją).

Badanie struktury własności spółki *CADBURY FRANCE SAS* poprowadziło aż do *CADBURY HOLDINGS LIMITED*. Celem uzyskania informacji na temat udziałowców owej spółki można oprzeć się na raporcie właśnie z *D&B*, uznawanym przez bank za *Primary Source*.

Rysunek 12. Raport z bazy D&B dla CADBURY HOLDINGS LTD

CADBURY HOLDINGS LTD	
<b>Risk Evaluation</b>	
D&B Rating	N 1
D&B Risk Indicator	1
D&B Failure Score	98
D&B Delinquency Score	10
Days Beyond Terms	6
D&B Maximum Credit	£23,333,500
<b>Legal Events</b>	
Number of Court Judgments	1
Value of all Court Judgments	£ 292
Number of Mortgages and Charges	1
<b>Associations</b>	
Parent Company	Yes
Number of Principals	9
<b>Identification</b>	
Main Trading Address	CADBURY HOUSE SANDERSON RD UXBRIDGE MIDDLESEX UB8 1DH UNITED KINGDOM
Telephone Number	01895-645
Fax Number	01895-
D-U-N-S® Number	21-052
Registered Number	0052457
Web Address	WWW.CADBURY.CO.UK
Registered Address	Cadbury House, Sanderson Rd, Uxbridge Middlesex UB8 1DH UNITED KINGDOM
Line of Business (SIC)	HOLDING COMPANY (6711) CHOCOLATE & COCOA PRODUCT MANUFACTURERS

*Annotations:*  
 - Top right: p1nacp Options - the name of an indirect parent of the client  
 - Middle right: adres, nr rejestracyjny, obszar działalności  
 - Bottom middle: Note 2008-12-03 11:17:50 p1nacp Options - for parent company, please go to p. 9

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.dnb.com

Pierwsza sekcja raportu prezentuje podstawowe informacje dotyczące spółki *CADBURY HOLDINGS LTD.*, takie jak numer rejestracyjny (w rejestrze handlowym), adres rejestracyjny i obszar działalności spółki. Ukazuje również wspomniany standing finansowy oraz współczynnik bankructwa (lewy strona raportu). Informacja na temat udziałowców jest dopiero w sekcji ósmej (pokazanej na Rys. 13).

Rysunek 13. Sekcja dot. udziałowców w raporcie D&B dla CADBURY HOLDINGS LTD

Parent Company	
<b>Immediate and Global Ultimate Parent</b>	
Company Name	CADBURY PLC
Company Address	UXBRIDGE, UNITED KINGDOM
D-U-N-S® Number	21-107-6506
Interest	100%
There are currently 169 members in the Global Family Tree.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.dnb.com

Udziały spółki *CADBURY HODLINGS LTD* są w całości własnością notowanej na londyńskiej giełdzie papierów wartościowych spółki *CADBURY PLC* (Rys. 14).

W odniesieniu do Dyrektywy 2005/60/WE względem spółek notowanych na giełdzie można zastosować *reduced due diligence*. Bank posiada własną listę zaaprobowanych giełd, które według banku dopełniają należytej staranności względem podmiotów na nich notowanych. Akcje spółki *CADBURY PLC* notowane są *London Stock Exchange*, która jest giełdą zaaprobowaną przez omawiany bank.

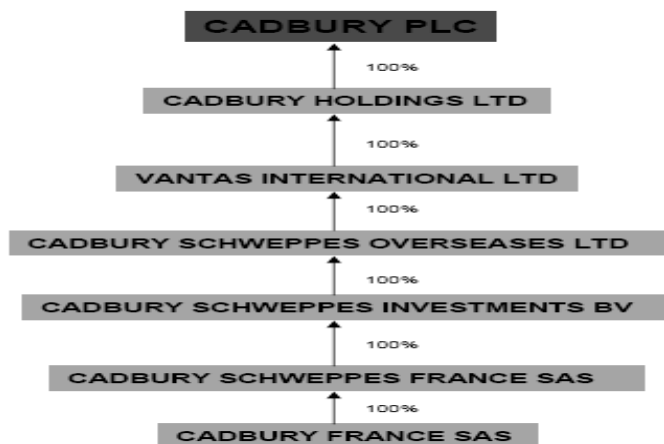
Rysunek 14. Notowania spółki *CADBURY PLC* na *London Stock Exchange*



Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.londonstockexchange.com>

Tym sposobem identyfikacja rzeczywistego beneficjenta dobiegła końca. W tym przypadku owym rzeczywistym beneficjentem analizowanego podmiotu są inwestorzy giełdowi, których nie sposób zidentyfikować. Aplikując *reduced due diligence* bank „zrzuca” część odpowiedzialności na giełdę, która winna dopełnić należytej staranności i nie narażać na ryzyko utraty reputacji siebie, jak również inwestorów. Identyfikacja klienta, spółki *CADBURY FRANCE SAS* została zakończona. Rys. 15 przedstawia całą strukturę własności naszego klienta.

Rysunek 15. Struktura własności klienta – spółki CADBURY FRANCE SAS



Źródło: opracowanie własne na podstawie zgromadzonych danych

Jest to nad wyraz proste „drzewo własności”, należy jednak pamiętać, iż w czasach globalizacji i dynamicznego rozwoju finansów międzynarodowych, a co za tym idzie kreatywnej księgowości, czy inżynierii podatkowej tego typu struktura to już rzadkość. Coraz częściej *holdingi* rejestrowane są w rajach podatkowych, takich jak Kajmany, Bermudy czy Antyle Holenderskie, lub choćby, ze względu na bardzo korzystne prawo podatkowe, Luksemburg, czy stan Delaware. Powszechnie jest tworzenie trustów, funduszy czy nawet organizacji *non-profit*.

Kolejnym etapem analizy *due diligence* winna być identyfikacja i weryfikacja dyrektorów *CADBURY FRANCE SAS*. Wymóg ten mógłby zostać pominięty ze względu na wcześniej wspomniane *reduced due diligence* zaaplikowane względem klienta. Jednakże w ramach przybliżenia wszystkich aspektów analizy *due diligence* wydaje się być to element bardzo istotny. Dokumenty niezbędne do identyfikacji dyrektorów zostały zestawione w Tabeli 4.

Tabela 4. Wykaz dokumentów niezbędnych do identyfikacji dyrektorów

Typ podmiotu	Źródło informacji
Każdy podmiot	Decyzje zarządu wzmiankujące o dyrektorach Decyzje dyrektora Umowa spółki partnerskiej (Limited Partnership Agreement) Akt Założycielski

Źródło: opracowanie własne

Następnie podlega on procesowi weryfikacji, takiej samej jak w przypadku, UBO (*Ultimate Beneficial Owner*). Jeżeli dyrektor jest osobą prywatną, *natural*

person, winien być zweryfikowany poprzez dokumenty dostarczone przez bankiera, takie jak (Tabela 5):

**Tabela 5. Wykaz dokumentów niezbędnych do weryfikacji dyrektorów**

Typ podmiotu	Źródło informacji
Każdy podmiot	<p>Kopia paszportu, bądź dowodu osobistego, która winna zawierać zdjęcie i czytelny podpis. Oczywiście ważnego.</p> <p>Rachunek za telefon stacjonarny, gaz, prąd, wodę, nie starszy niż 3 miesiące i zawierający adres dostarczenia usług. (nie akceptowalny jest rachunek za telefon komórkowy)</p>

Źródło: opracowanie własne

W niektórych jurysdykcjach informacja na temat dyrektorów spółki winna zawierać się w Akcie Założycielskim spółki. Analityk Due Diligence może również swobodnie polegać na danych z wywiadowni gospodarczych, uznawanych za *Primary Sources*.

Kolejnym, niezmiernie ważnym etapem analizy jest tzw. *EVIDENCE OF SANCTIONS CHECK*, tj. dowód, iż bank dopełnił należytej staranności i sprawdził czy klient nie podlega różnego rodzaju sankcjom, karom i czy nie toczy się przeciw niemu, ani przeciw żadnej ze spółek w strukturze postępowanie sądowe.

Omawiany bank, stosując się do istniejących wymogów, także i nadzoru finansowego kraju, w którym jest zarejestrowany, musi upewnić się, iż wchodzi w relacje biznesowe z klientem/partnerem, który nie podlega żadnym sankcjom nałożonym przez OFAC, bądź Unię Europejską. Oczywiście jest, iż również od tej reguły są odstępstwa i możliwa jest akceptacja usankcjonowanego klienta za zgodą regulatora.

Procedura *SANCTION CHECK* powinna być przeprowadzona na występujące nazwy wszystkich podmiotów w badanej strukturze klienta/partnera, które pojawiły się w trakcie przeprowadzanego *due diligence*. Dotrzymanie należytej staranności wymaga również od analityka sprawdzenia wszelkich nazw handlowych - *trade names* jak i poprzednich nazw podmiotów występujących w strukturze.

Związane jest to z faktem, iż jedną z najbardziej popularnych metod zatajenia „brudnych interesów” jest zmiana nazwy. *Engine'em* tj. wyszukiwarką, skorelowaną z relacyjną bazą danych uznaną i zaaprobowaną przez bank do tego rodzaju badania jest ogólnosiwiatowa cyfrowa baza sankcji – WORLD CHECK.

Bank dopuszcza również konkurencyjne urządzenie, jakim jest FIRCOSOFT. Rys. 17 przedstawia raport wydrukowany z bazy WORLD CHECK, dotyczący spółki *CADBURY FRANCE SAS*.

## Rysunek 16. Raport z bazy World-check dla spółki CADBURY FRANCE



**Legal Notice**

You are strictly prohibited from disclosing or copying the content of this service to third parties excluding regulatory agencies.

**Please note**

(1) General Legal Notice  
(2) Category Legal Notice  
(3) Reported Link Legal Notice

Comment:

Username: abn1566

NAME: Cadbury France  
MODE: Part-Match

Printed: 03-12-2008 14:11 CET

There are no entries matching the above search criteria.

**1) General Legal Notice**

\* All information identified or correlated in this profile, appears in the listed sources. We are not responsible for the content of third party sites or sources. Information correlated is necessarily brief and should be read by users in the context of the fuller details available in the external sources to which hypertext links are provided. Users should also carry out independent checks in order to verify the information correlated.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.world-check.com](http://www.world-check.com)

Powyższy zapis oznacza, iż spółka *CADBURY FRANCE SAS* nie podlega żadnym sankcjom i nie toczą się przeciwko niej żadne postępowania. Analityk *due diligence* winien przeprowadzić tego typu badanie dla wszystkich spółek występujących w strukturze jak i na wszystkie poprzednie nazwy owych spółek.

Winien on zatem, w praktyce, tak skonfigurować kryteria wyszukiwania, aby w gąszczu tysięcy informacji prasowych odnaleźć tylko te, które mogą być niekorzystne z punktu widzenia zasad przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy, czy finansowania terroryzmu. Dlatego też wszelkie informacje na temat cen akcji, zmian w składzie zarządu czy potencjalnych inwestycji winny być oznaczone jako „niezwiązane z *Money Laundering*”. Natomiast informacje o toczących się postępowaniach karnych, oskarżeniach o kreatywną księgowość, czy zaangażowanie w inwestycje w krajach, które są w stanie wojny, bądź gdzie konflikt jest nieunikniony, winny być traktowane jako sygnał ostrzegawczy.

W kolejnych etapach analizy, analityk *due diligence* powinien zgromadzić również możliwie jak najwięcej informacji na temat działalności spółki, tj., w jakim sektorze funkcjonuje, czym się dokładnie zajmuje, jak również sprawdzić, czy owe informacje korespondują z działalnością opisaną w Akcie Założycielskim, czy statucie spółki.

Kolejnym krokiem w realizacji tej procedury powinno być z kolei uzasadnienie napisane przy współpracy z *relationship banker*, co do produktów finansowych,

w jakie klient chce się zaopatrzyć, a co za tym idzie - weryfikację czy owe produkty w rzeczywistości są klientowi potrzebne.

Informacje zebrane na każdym z etapów przeprowadzonej analizy winny być wprowadzone do platformy, KYC. Następnie wszelkie użyte dokumenty, otrzymane z *Primary Sources*, jak i z *Secondary Sources* powinny być opisane i w takiej wymaganej formie dołączone do platformy KYC.

Rys. 17, pokazuje, iż wszystkie sekcje analizy *due diligence* zostały wypełnione należycie. Analizowany bank dopełnił więc należytej staranności w odniesieniu do nowego klienta oraz wypełnił wszystkie wymagane przez Komitet Bazylejski standardy KYC.

**Rysunek 17. Platforma KYC z uzupełnionymi sekcjami**

Client Workbench	Review Overview																																																																																																	
Review References	✓																																																																																																	
Client Contact Details	✓																																																																																																	
Group Security Check	✓																																																																																																	
1.Client Profile	✓																																																																																																	
2.Client Structure	✓																																																																																																	
3.Nature of Client's Business	✓																																																																																																	
4.Products and Services	✓																																																																																																	
Products and Services	✓																																																																																																	
Local Requirements	✓																																																																																																	
5.Client's Source of Funds	✓																																																																																																	
6.Politically Exposed Persons	✓																																																																																																	
7.Reduced Due Diligence	✓																																																																																																	
Regulation	✓																																																																																																	
Exchange traded	✓																																																																																																	
8.Due Diligence	✓																																																																																																	
Required Evidence	✓																																																																																																	
Checklist	✓																																																																																																	
Documents	✓																																																																																																	
Approval/Sign-off and comments	✓																																																																																																	
Relationship Banker	✓																																																																																																	
CAAML Officer	✓																																																																																																	
ESE Risk Officer	✓																																																																																																	
GDDM Comments	✓																																																																																																	
GDDM Final Decision	✓																																																																																																	
Workbench Tools																																																																																																		
	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Client Profile</th> <th colspan="2">Nature Of Client Business</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td><b>Client's legal name</b></td> <td>CADBURY FRANCE SAS</td> <td><b>Client's principal business</b></td> <td>Wholesale Food</td> </tr> <tr> <td>Country</td> <td>France</td> <td></td> <td>Manufacturing Other Food Products</td> </tr> <tr> <td>City</td> <td>Paris</td> <td><b>Client engaged in following business</b></td> <td>None</td> </tr> <tr> <td>Street 1</td> <td>143 boulevard Romain Rolland</td> <td><b>Client has a presence (or engages in business with companies or governments) in one or more of the countries</b></td> <td>No</td> </tr> <tr> <td>Street 2</td> <td></td> <td><b>Is the client a Shell Company?</b></td> <td>No</td> </tr> <tr> <td><b>Is the client's principal place of business different from the identified one</b></td> <td>No</td> <td><b>Is the client a bank operating under an Off-Shore Banking License?</b></td> <td>No</td> </tr> <tr> <td><b>Is the client a branch of a head office?</b></td> <td>No</td> <td><b>Is the client a Shell Bank?</b></td> <td>No</td> </tr> <tr> <td><b>Is the client a subsidiary of another legal entity?</b></td> <td>Yes</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td><b>1.5.1 Who is the ultimate parent?</b></td> <td>CADBURY PLC</td> <td colspan="2"><b>Use of Products and Services</b></td> </tr> <tr> <td><b>1.5.2 In which country is the ultimate parent registered?</b></td> <td>United Kingdom</td> <td colspan="2"><b>Products and Services that are expected to be provided to the client</b></td> </tr> <tr> <td><b>1.5.3 What is the percentage ownership?</b></td> <td>100.0</td> <td colspan="2">Accounts and Deposits</td> </tr> <tr> <td><b>What is the date of the client's registration / incorporation?</b></td> <td>29 Nov 1999</td> <td colspan="2">Cash and Liquidity management</td> </tr> <tr> <td><b>What is the client's tax ID or other corporate registration code?</b></td> <td>428 111 843</td> <td colspan="2">Accounts and Deposits</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td colspan="2">Lending products</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td colspan="2">Lending products</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td colspan="2">Cash and Liquidity management</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td colspan="2"><b>In which country (or countries) will settlement occur?</b></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td colspan="2">France</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td colspan="2">France</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td colspan="2">United Kingdom</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td colspan="2">United Kingdom</td> </tr> <tr> <td><b>Client Structure</b></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td><b>What is the entity type of the client?</b></td> <td>Private Company</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		Client Profile		Nature Of Client Business		<b>Client's legal name</b>	CADBURY FRANCE SAS	<b>Client's principal business</b>	Wholesale Food	Country	France		Manufacturing Other Food Products	City	Paris	<b>Client engaged in following business</b>	None	Street 1	143 boulevard Romain Rolland	<b>Client has a presence (or engages in business with companies or governments) in one or more of the countries</b>	No	Street 2		<b>Is the client a Shell Company?</b>	No	<b>Is the client's principal place of business different from the identified one</b>	No	<b>Is the client a bank operating under an Off-Shore Banking License?</b>	No	<b>Is the client a branch of a head office?</b>	No	<b>Is the client a Shell Bank?</b>	No	<b>Is the client a subsidiary of another legal entity?</b>	Yes			<b>1.5.1 Who is the ultimate parent?</b>	CADBURY PLC	<b>Use of Products and Services</b>		<b>1.5.2 In which country is the ultimate parent registered?</b>	United Kingdom	<b>Products and Services that are expected to be provided to the client</b>		<b>1.5.3 What is the percentage ownership?</b>	100.0	Accounts and Deposits		<b>What is the date of the client's registration / incorporation?</b>	29 Nov 1999	Cash and Liquidity management		<b>What is the client's tax ID or other corporate registration code?</b>	428 111 843	Accounts and Deposits				Lending products				Lending products				Cash and Liquidity management				<b>In which country (or countries) will settlement occur?</b>				France				France				United Kingdom				United Kingdom		<b>Client Structure</b>				<b>What is the entity type of the client?</b>	Private Company		
Client Profile		Nature Of Client Business																																																																																																
<b>Client's legal name</b>	CADBURY FRANCE SAS	<b>Client's principal business</b>	Wholesale Food																																																																																															
Country	France		Manufacturing Other Food Products																																																																																															
City	Paris	<b>Client engaged in following business</b>	None																																																																																															
Street 1	143 boulevard Romain Rolland	<b>Client has a presence (or engages in business with companies or governments) in one or more of the countries</b>	No																																																																																															
Street 2		<b>Is the client a Shell Company?</b>	No																																																																																															
<b>Is the client's principal place of business different from the identified one</b>	No	<b>Is the client a bank operating under an Off-Shore Banking License?</b>	No																																																																																															
<b>Is the client a branch of a head office?</b>	No	<b>Is the client a Shell Bank?</b>	No																																																																																															
<b>Is the client a subsidiary of another legal entity?</b>	Yes																																																																																																	
<b>1.5.1 Who is the ultimate parent?</b>	CADBURY PLC	<b>Use of Products and Services</b>																																																																																																
<b>1.5.2 In which country is the ultimate parent registered?</b>	United Kingdom	<b>Products and Services that are expected to be provided to the client</b>																																																																																																
<b>1.5.3 What is the percentage ownership?</b>	100.0	Accounts and Deposits																																																																																																
<b>What is the date of the client's registration / incorporation?</b>	29 Nov 1999	Cash and Liquidity management																																																																																																
<b>What is the client's tax ID or other corporate registration code?</b>	428 111 843	Accounts and Deposits																																																																																																
		Lending products																																																																																																
		Lending products																																																																																																
		Cash and Liquidity management																																																																																																
		<b>In which country (or countries) will settlement occur?</b>																																																																																																
		France																																																																																																
		France																																																																																																
		United Kingdom																																																																																																
		United Kingdom																																																																																																
<b>Client Structure</b>																																																																																																		
<b>What is the entity type of the client?</b>	Private Company																																																																																																	

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji proceduralnej analizowanego banku

Jednym z ostatnich etapów pracy analityka procedury badania *due diligence* jest wygenerowanie właśnie z platformy KYC, tzw. *RISK ASSESSEMENT FORM* danego klienta, który stanowi zestawienie informacji ze wszystkich analizowanych sekcji (lewa strona Rys. 17).

Dokument taki winien być podpisany przez *relationship banker* i stanowić ostateczną ocenę ryzyka, na jakie narażona jest instytucja finansowa - bank, wchodząc w relacje biznesowe z tym klientem. Dokument ten jest również odpowiedzią



na wszystkie wymagania standardów KYC, jak i Dyrektywy 2005/60/WE, czy 40 Zaleceń FATF.

## 6. Podsumowanie

Można stwierdzić, że jednym z celów przeprowadzenia badania *due diligence* jest ocena ryzyka planowanej transakcji oraz wskazanie kierunku realizacji nowego biznesu, bez podtekstu prania brudnych pieniędzy i wspierania terroryzmu. Potencjalny kontrahent otrzymuje dzięki temu badaniu wynik niezależnej ekspertyzy i analizy ryzyk w zakresie planowanej transakcji gospodarczej, pozwalające na zminimalizowanie ryzyka związanego z ewentualnymi zdarzeniami, będącymi konsekwencją transakcji oraz zapewniające solidną bazę do procesu integracyjnego w rezultacie transakcji.

Aby tak się jednak stało, zakres badania powinien się opierać na szczegółowych założeniach i wymaganiach, jakie stawia przed sobą potencjalny klient. Należy zwrócić w tym miejscu uwagę, że *due diligence* nie jest procesem, który w takiej samej postaci można przeprowadzić w różnych okolicznościach.

Dlatego też należy postawić pytanie: w oparciu o jaką wiedzę i jaki zasób informacji (zakres i możliwość wykorzystania) badanie *due diligence* powinno być realizowane? Czy informacje, jakie pozyskujemy z platform informacyjnych - wiadomni gospodarczych, a także i innych źródeł, są na tyle wiarygodne i rzetelne by spełnić żądane kryteria jakościowe prowadzonego badania?

Praktyka realizacji tego badania zakłada bowiem, że w oparciu o realizację zawartych w niej procedur powinna ona dać odpowiedzi na pytania dotyczące następujących kwestii:

- rzetelności i prawdziwości informacji przekazanych przez podmiot przejmowany, na których kupujący opiera swoje założenia,
- określenia, czy historyczne zyski spółki są stabilne i jakie są potencjalne przyszłe zyski spółki,
- przesłanek świadczących, że zyski przekształcą się w gotówkę,
- czy występują potencjalne synergie związane z proponowaną transakcją?
- czy cena zakupu jest racjonalna biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonego badania?
- jakie są obecne i przyszłe konsekwencje podatkowe proponowanej transakcji?
- jakie są czynniki które mogą wpłynąć na niepowodzenie transakcji, a w konsekwencji czy struktura transakcji jest odpowiednia i jakie należy podjąć działania ochronne w trakcie procesu przejęcia?

Reasumpcją tych pytań jest więc dostarczenie wiarygodnej i możliwie pełnej informacji oraz identyfikacja i kwantyfikacja ryzyk i zagrożeń w podmiocie objętym

procedurą tego badania. Może to być zrealizowane, jak wskazuje przedstawiona praktyka, w miarę skutecznie i co istotne w zadanym czasie tylko w oparciu o nowoczesne technologie teleinformatyczne, które są skutecznym narzędziem prewencyjnym w walce z procederem prania brudnych pieniędzy i finansowania terroryzmu.

Dlatego też tylko kompetentny analityk, prowadzący badanie *due diligence*, znający metody i techniki, jakimi posługują się najczęściej wyspecjalizowane grupy przestępcze o wysoko rozwiniętej inżynierii finansowo-prawnej, może sprawnie skategoryzować klienta/partnera biznesowego pod względem ryzyka, jakie ze sobą niesie. Aby mógł on jednak w pełni uwiarygodnić sens tak prowadzonego badania, należy wskazać na istotną rolę, jaką spełniają narzędzia, którymi on się posługuje w realizacji tego badania.

A więc chodzi zarówno o architekturę i funkcjonalność platformy analitycznej, skonstruowanej w oparciu o najnowsze technologie teleinformatyczne na potrzeby zaawansowanej analizy *due diligence*, jak i wyspecjalizowane wywiadownie gospodarcze - cyfrowe bazy danych Izb Handlowych poszczególnych krajów, oraz umiejętność analizy i weryfikacji danych uzyskanych od klienta/partnera biznesowego.

Są to rozwiązania, które stanowią alternatywę do tradycyjnego sposobu przeprowadzenia badania spółki. Aplikacje tego typu pozwalają na załadowanie, skatalogowanie i kontrolę udostępniania dokumentów podlegających badaniu podmiotom zaangażowanym w proces *due diligence*.

W czasach tak silnie postępującej globalizacji, w tym również w aspekcie technologicznym i finansowym, gdzie struktura własności spółki rozprzestrzenia się na kilka krajów, niekiedy kontynentów, niezmiernie trudno jest przeprowadzić rzetelną analizę *due diligence*. Dochowując nawet tzw. należytej staranności, analityk może zostać wprowadzony w błąd, informacja może zostać zmanipulowana, bądź system prawny danego kraju może odbiegać od przyjętych standardów. Dlatego też należy również pamiętać, iż niezwykle ważną rolę odgrywają regulacje finansowo-prawne wewnętrzne danego kraju.

Praktyczny aspekt przedstawionej procedury badania *due diligence*, realizowany przez podaną jako przykład instytucję finansową w stosunku do weryfikowanego podmiotu gospodarczego, wykazał zasadność jej stosowania. Zastosowane bowiem mechanizmy do oceny i weryfikacji w zakresie uwierzytelnienia jej struktury własności i określenia rzeczywistego beneficjenta potwierdziły wiarygodność i prawdziwość dostępnych na jej temat informacji.

## **Bibliografia**

- Bankierzy inwestycyjni z bronią w rękę (2009) *Parkiet*, wydanie z 28.04.2009.
- Basel Committee on Banking Supervision (2001) Customer due diligence for banks. Bank for International Settlements (BIS), October 2001.
- Dębski W. (2008) *Rynek Finansowy i jego mechanizmy. Podstawy teorii i praktyki*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (2005).
- Dyrektywa 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zmieniająca dyrektywy 97/7/WE, 2002/65/WE, 2005/60/WE i 2006/48/WE i uchylająca dyrektywę 97/5/WE (2007).
- Financial Action Task Force on Money Laundering (2009a) International Best Practices. Freezing of Terrorist Assets, 23 June 2009.
- Financial Action Task Force on Money Laundering (2009b) Methodology for Assessing Compliance with the FATF 40 Recommendations and the FATF 9 Special Recommendations, February 2009.
- Financial Sector Assessment (2005) The World Bank, Washington.
- Fołtyn W. (2005) *Analiza Due Diligence w integracji przedsiębiorstw*. POLTEXT, Warszawa.
- Gaughan A. (2007) *Mergers, Acquisitions, and corporate restructurings*. Wiley&Sons, New Jersey.
- Grzywacz J. (2005) *Pranie brudnych pieniędzy*. Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Howson P. (2003) *Due Diligence. The critical stage in mergers and acquisitions*. Gower Publishing, Burlington.
- Scott P. A. (April 2006), *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism*. The World Bank.
- Spedding L. (2004) *Due Diligence and corporate governance*. Lexis-Nexis, Wiltshire.
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 roku o zmianie ustawy „o przeciwdziałaniu wprowadzania do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu oraz zmianie niektórych ustaw” (2009).
- Wajszczuk, J.J. (2005) *Międzynarodowe środowisko finansowe. Kierunki instytucjonalizacji*. Key Text, Warszawa.

## **STRONY WWW:**

- <http://www.eur-lex.europa.eu>  
<http://www.lexis-nexis.com>  
<http://www.infogreffe.com>  
<http://www.icc-juniper.co.uk>  
<http://www.world-check.com>  
<http://www.fatf-gafi.org>  
<http://www.bis.org>  
<http://www.kvk.nl>  
<http://www.bankersalmanac.com>  
<http://www.nbp.pl/>

<http://www.moneylaundering.com/>  
<http://www.londonstockexchange.com>  
<http://www.dnb.com>  
<http://www.onesource.com>